

WildCat
αυτόνομη γυναίκεια ομάδα

αν έξυπνοι είναι αυτοί που βρίσκουν τρόπους για να κερδίζουν
φράγκα τα αφεντικά τους, θα είμαστε οι ηλίθιες/οι

αν γενναίοι είναι οι εθνολάγνοι
που δεν κολώνουν μπροστά
σε τίποτα για τη σημαία τους,
θα είμαστε οι δειλές/οί

αν άντρες σκληροί είναι
οι φαντάροι που αντέχουν
χωρίς έναν μορφασμό τη θητεία,
θα είμαστε οι αδύναμες/οι

εκδοση της Άρνησης Εκτέλεσης Καθήκοντος

ΛΙΠΟΤΑΞΙΑ γένους ΘΗΛΥΚΟΥ

Η γυναικεία ομάδα Wildcat ξεκίνησε στα τέλη του 2014 και προέκυψε από την παρατήρηση ότι κάθε μια από εμάς έχει βιώσει τον σεξισμό στο σχολείο, στην οικογένεια, στη δουλειά, στις φιλικές ή ερωτικές σχέσεις και στον δρόμο. Αντισταθμίζοντας τον σεξισμό ως κομμάτι μιας κοινωνίας, η οποία καταπιέζει οτιδήποτε δεν ταιριάζει με τα πατριαρχικά πρότυπα που έχει επιβάλει ως "κανονικά".

Πιστεύουμε ότι ο μόνος τρόπος για να απενοχοποιηθούμε και να οργανωθούμε ενάντια σε αυτήν την καταπίεση, είναι το να συζητάμε για όλα αυτά και να διαμορφώσουμε οι ίδιες αυτόνομο αντισεξιστικό λόγο και δράση, τα οποία λείπουν. Λειτουργούμε χωρίς αρχηγούς, με τις δικές μας δυνάμεις, η μια δίπλα στην άλλη και ισότιμα. Επιδιώκουμε λοιπόν, να μιλάμε εμείς οι ίδιες για τα ζητήματα που αντιμετωπίζουμε και να μην αφήνουμε τα μίντια, τα lifestyle περιοδικά, κρατικούς θεσμούς και ΜΚΟ να μιλάνε για εμάς - χωρίς εμάς.

Γνωρίζουμε επίσης, ότι πρέπει να παλέψουμε ενάντια στην λογική του ότι "ο φεμινισμός είναι ξεπερασμένος" και ότι "ο σεξισμός και η πατριαρχία δεν είναι πλέον καθημερινότητα".

Είμαστε τωρινές ή μελλοντικές εργάτριες που θιώνουμε τον σεξισμό και μέσα στους χώρους εργασίας μας από τα αφεντικά, τους πελάτες, τους συναδέλφους, κλπ. Στεκόμαστε δίπλα στις μετανάστριες και στους μετανάστες, στεκόμαστε απέναντι στον ρατσισμό.

site: wildcatpatra.wordpress.com
mail: iam.one.wildcat@gmail.com

> η μπροσούρα αυτή εκδόθηκε από την **Αρνηση Εκτέλεσης Καθήκοντος** και η παρούσα επανέκδοση επιμελήθηκε από την **Κριτική Σκέψη** και την γυναικεία ομάδα **Wildcat**.

Αφορμή αποτελεί η πρόταση του Καμμένου (υπουργός άμυνας της κυβέρνησης συριζά-ανελ) για εθελοντική στράτευση των γυναικών.

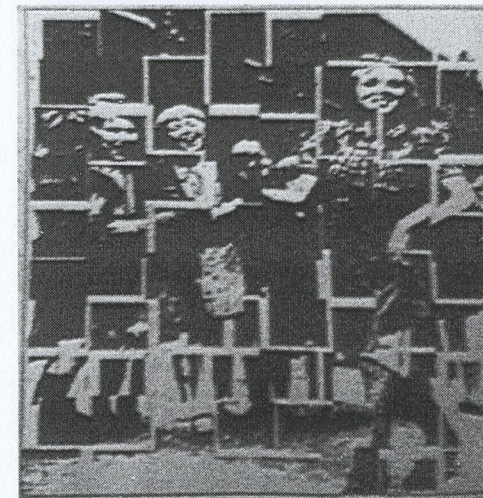
1η επανέκδοση: απρίλης 2016
2η επανέκδοση: φλεβάρης 2019
πατρα

Αρνηση στο στρατό. Αν παραδεχτούμε ότι όντως ζούμε στην εποχή του εθνικού κορμού, της εθνικής άμυνας, των εθνικών τσαμπουκάδων, η άρνηση αυτή σηματοδοτεί το ελάχιστο (και αρκετό) μιας έμπρακτης απόδειξης ότι κάποιοι δεν συμπαράτασσονται. Δηλώνουν (ρητά ή υπόρρητα) ότι οι εχθροί βρίσκονται μέσα από τα εθνικά σύνορα.

Το προνόμιο και το βάρος της άμεσης, της πρόσωπο με πρόσωπο, της εδώ και τώρα «συνάντησης» με το στρατό την έχει προφανώς το ένα από τα δύο φύλα. Κι ενώ η απόφαση κάποιου να πάει στο στρατό μάθαμε να την θεωρούμε εκ των πραγμάτων και ως τέτοια «ετερόνομη», δηλαδή -εκτός από τις λίγες περιπτώσεις των πορωμένων- επιβαλλόμενη (έμμεσα ή άμεσα, ψυχολογικά ή εντελώς πρακτικά) έξωθεν και άνωθεν του συγκεκριμένου επίδοξου φαντάρου, κι ενώ ξέρουμε επίσης πολύ καλά ότι αυτά τα έξωθεν και άνωθεν, όταν είναι πρόσωπα είναι και γυναίκες (μανάδες, φίλες...), γυναίκες που παίζουν ρόλο συγκεκριμένο και πειστικό στη συλλογική συνείδηση του «έχω να πάω στρατό», την απόφαση κάποιου να αρνηθεί το στρατό μάθαμε να τη βλέπουμε (υπό το βάρος των όποιων συνεπειών;) ιδιαίτερα προσωπική, ζήτημα εκείνου που θα την επιλέξει και μόνο. Και εκεί η γυναικεία θέση μάλλον αγκομαχά να ξεπεράσει το αυτονόητο της συμπαράστασης ή της ψυχολογικής στήριξης. Για να φτάσει που; Το κενό του γυναικείου λόγου στο ζήτημα της άρνησης του στρατού είναι δεδομένο. Ψάχνουμε... αυτό που ζητάμε δεν είναι ένας αρσενικός εσωτερικός εχθρός.

Το πρώτο που μπορούμε να πούμε με βεβαιότητα, αναζητώντας την εμπλοκή της γυναίκας στο στρατό και στην άρνηση του, είναι ότι κάτι που συμβαίνει στο μισό κομμάτι μιας κοινωνίας είναι αδύνατον να μην επηρεάζει το άλλο μισό. Αφενός γιατί η θητεία έχει άμεσο αντίκτυπο στις σχέσεις των αντρών με τις γυναίκες που βρίσκονται γύρω τους, αφετέρου για έναν ίσως πιο ουσιαστικό λόγο: γιατί ο θεσμός του στρατού, πέρα τις όποιες αναγκαιότητες προκάλεσαν τη δημιουργία του και στηρίζουν την ύπαρξή του, θεμελιώνεται και συντηρείται σε επίπεδο συνείδησης από δύο κυρίαρχες κοινωνικές σημασίες: η μία είναι

προφανώς η εθνική ταυτότητα. Η δεύτερη είναι η έννοια της δύναμης ως αρετής του άρτιου αρσενικού, δύναμη που επιβεβαιώνεται και εξασκείται στη στρατιωτική θητεία, και που υπάρχει πάντα ως αντιπαράθεση με το «αδύναμο»: τη γυναίκα, αλλά όχι μόνο, τον ομοφυλόφιλο, τον ανάπηρο, το μη άρτιο αρσενικό δηλαδή. Έτσι η γυναίκα είναι παρούσα στο χτίσιμο του στρατιώτη. Είναι παρούσα ως αυτό που δεν μπορεί να είναι ένας στρατιώτης.

ΘΗΤΕΙΑ ΚΑΙ ΓΥΝΑΙΚΕΣ...

Το συμπληρωματικό δίπολο άντρας-γυναίκα, το παιχνίδι των ρόλων, έχει καλλιεργηθεί βέβαια πολύ ωριότερα. Μέσα από μίας μεγάλης διάρκειας και κλιμακούμενης έντασης κοινωνικοποίησης. Με βασικούς παράγοντες την οικογένεια, την τηλεθέαση, τα ηλεκτρονικά παιχνίδια, τη σχολική ζωή, τις διαφημίσεις, τα «προχωρημένα» πρότυπα: macho τύποι, top models, και όχι μόνο, πρότυπα που δεν θα μπορέσει ποτέ να φτάσει κανείς με όσο ζήλο κι αν προσπαθήσει, παραμένοντας πάντα λειψός/ή σε σχέση μ' αυτά.

Η «ολοκλήρωση των φύλων» δεν παύει να-

ράλληλα να συνοδεύεται από την «διαχρονική» αλλά πάντα επίκαιρη (!) αντίληψη ότι το αγόρι θα γίνει άντρας όταν θα πάει στο στρατό, το κορίτσι θα γίνει γυναίκα όταν θα κάνει οικογένεια, εκπληρώνοντας, πλάι σε όποιους άλλους ρόλους επιφυλάσσει η εποχή και οι συνθήκες, το «φυσικό» -υποτίθεται- ρόλο του κάθε φύλου: την απόδειξη της μυϊκής δύναμης και την μητρότητα αντίστοιχα.

Αν δούμε πιο συγκεκριμένα το ρόλο του φύλου αναφορικά με τη στράτευση, μια ιστορία που μοιάζει αποκλειστικά αντρική, θα παρατηρήσουμε ότι οι γυναίκες λειτουργούν καταλυτικά στην όλη διαδικασία. Πριν πάει φαντάρος ο άντρας, κατά τη διάρκεια και μετά τη θητεία.

Όταν φτάσει η στιγμή της επιλογής ή όχι της στρατιωτικής θητείας, οι κοντινές στον υποψήφιο στρατιώτη γυναίκες (φίλες, μάνα, αδερφές) θα τον βοηθήσουν να πάρει πιο εύκολα την τελική του απόφαση, αυτή της αποδοχής. Η κοπέλα του με παροτρύνσεις του στυλ «άντε να τελειώνεις να φτιάξουμε τη ζωή μας», η μάνα του με υστερίες για τα σχόλια των συγγενών και το μέλλον του (πιέσεις συμπληρωματικές σ' αυτές των ήδη μνημένων πατεράδων και φίλων που πρέπει να πιστεύουν ότι ο στρατός σε κάνει άντρα). Σε καμιά περίπτωση δεν ισχύει ότι το στρατό θα τον υποστεί ο άνδρας, άρα οι γυναικείες παροτρύνσεις γίνονται εκ του ασφαλούς. Η γυναικεία κοινωνικοποίηση πραγματοποιείται πολύ πιο εντατικά, ούτως ώστε η γυναίκα να έχει εμπεδώσει από πολύ νωρίς όλες τις κανονικότητες και να είναι έτοιμη να τις αναπαράγει. Αν οι περισσότεροι άντρες -άσχετα με το αν στη συνέχεια «υπηρετούν»- σκέφτονται κάποτε την πιθανότητα να την σκαπουλάρουν, πρέπει να 'ναι ελάχιστες εκείνες οι γυναίκες που κάποια στιγμή αμφισβήτησαν στην πράξη την αναγκαιότητα της ανδρικής στράτευσης (όσο και του προκαθορισμένου ρόλου τους). Σ' αυτή την περίπτωση οι φίλες δεν τόλμησαν να εκφέρουν αποτρεπτικό για τη στράτευση λόγο γιατί η θητεία είναι υποτίθεται προσωπική υπόθεση. Η λύπη για την απουσία του αγαπημένου προσώπου θ' αντισταθμιστεί (;) στη συνέχεια από την εξάρτηση που θα δημιουργήσει η παροχή απεριόριστης συναισθηματικής υποστήριξης. Μια υποστήριξη που μοιάζει εντελώς υποχρεωτική: το διάστημα της θητείας η σχέση μεταξύ του φαντάρου και της φίλης του για παράδειγμα, μπαίνει στο

ψυγείο. Η φίλη θα γίνει ο κυριότερος αποδέκτης της φρίκης της θητείας και θα πρέπει να ανακαλύψει όλους τους δυνατούς μηχανισμούς στήριξης του και τρόπους απόσβεσης κάθε πιθανής έντασης, ούτως ώστε κανένα καινούριο δεδομένο να μην μπορεί να επηρεάσει τις συνθήκες της σχέσης τους πριν την κατάταξη. Τυχόν χωρισμός ισοδυναμεί με προδοσία από την πλευρά της γυναίκας. Κι επειδή το θηλυκό του «προδότης» δεν είναι «προδότρα», η εγκληματίας που «τον παράτησε ενώ ήταν φαντάρος», θα χαρακτηριστεί πούτανα κυρίως από τις ομόφυλες της. Το κεφάλαιο για τη συμπεριφορά της μάνας μοιάζει τεράστιο, αλλά ας κρατήσουμε εδώ την βαθιά της ικανοποίηση για το ότι είναι ιδιαίτερα σημαντική για το βίο του κανακάρη της. Αφού πλένει πολύ καλύτερα τα σώβρακα του και το δικό της το φαί είναι νοστιμότερο από αυτό του στρατού. Και μια κρυφή της ανησυχία για τις νέες αναγκαστικές παρέες του γιού της, ενώ υπό τις δικές της φτερούγες ήταν απόλυτα προστατευμένος.

Με δεδομένο το ότι η γυναικεία συμπεριφορά κατά την διάρκεια της στράτευσης του φίλου, γιού, αδερφού είναι απόλυτα προκαθορισμένη, δεν είναι υπερβολή το να μιλάμε για μια ιδιότυπη, «περιφερειακή» θητεία, αυτή των γυναικών.

Αλλά δεν είναι μόνο αυτά που κάνουν το ρόλο της γυναίκας αποφασιστικό για το θέμα στρατός. Κάτι άλλο που παίζει σημαντικό ρόλο είναι το παιχνίδι «παρουσίας - απουσίας» της γυναίκας στο στρατό. Γιατί είναι και δεν είναι εκεί. Είναι μακριά και έτσι χάνει την πραγματική της υπόσταση, μυθοποιείται. Γίνεται πολύ πιο ποθητή και κάποιες φορές αντικειμενοποιείται. Κι όταν ο φαντάρος είναι έξω θα αναζητήσει την παρουσία της οπουδήποτε, στην κάθε πούτανα, στις κοπέλες που θα τους κάνει καμάκι στο δρόμο, ή στην «πιστή» του σύντροφο. Μέσα στο στρατόπεδο θα αναζητήσει την εικόνα της γυναίκας είτε στη σκέψη του, είτε σε πορνοπεριοδικά, θα την αναπαραστήσει χυδαία συνήθως στους τοίχους του στρατοπέδου, ή λεκτικά, σε συζητήσεις για γαμήσια. Θα τη συναντήσει στα υποτιμητικά σχόλια караβανάδων για τυχόν αδυναμία του και στην επίσημη προπαγάνδα ότι μάνα, γυναίκα και αδερφή πρέπει να προστατευτούν σε καιρό πολέμου ως αδύναμες (άλλωστε αυτό είναι και το πιο βασικό επιχείρημα «θα

αφήσεις να σου γαμήσουν τη μάνα;»), ενώ αν αυτές ανήκουν στους αντίπαλους ο φαντάρος έχει δικαίωμα (αν όχι υποχρέωση) σε καιρό πολέμου να γαμήσει (πολυτραγουδιμένο στα σουξέ της εκπαίδευσης).

Πιο εκτεταμένα μπορεί να αντιληφθεί κανείς το ότι ο στρατός λειτουργεί καταλυτικά στην παραπέρα διαμόρφωση των σχέσεων άντρα-γυναίκας μιλώντας για την ίδια τη θητεία.

ΣΤΟ ΣΤΡΑΤΟ

Τί αντιμετωπίζει ο άντρας που πάει φαντάρος; Μπορεί να ονειρεύεται αμάξια, γκόμενες και φράγκα, αλλά ποτέ δεν φαντάζεται ότι το να «γίνει άντρας» συνεπάγεται και πολλά άλλα πράγματα που θα του τα μάθει ο στρατός. Κι ακόμη και στην περίπτωση που είναι τύπος που έχει αντισταθεί ως τώρα σε όλη την ηλιθία νοστορία για αντρίλκι που έχει ταϊστεί από παιδί, είναι αδύνατο να μη φρικάρει στο στρατό με όσα θα αντιμετωπίσει και να τα ξεπεράσει απλά και ανώδυνα. Όταν είσαι μέσα στα σκατά και είσαι μόνος, ή αναγκάζσαι να κάνεις, τις περισσότερες φορές τουλάχιστον, ό,τι και οι άλλοι ή τρελαίνεσαι.

Γιατί στο στρατό σου μαθαίνουν πολλά πράγματα. Ότι άντρας σημαίνει μεν να είσαι δυνατός και να χειρίζεσαι τα όπλα, αλλά από την άλλη, για να καταφέρεις αυτά τα δύο, πρέπει να ακούσεις χιλιάδες ημερήσια απ' τους ανώτερους σου χωρίς να πεις κουβέντα, ν' αντέξεις καψόνια (εκεί μαθαίνεις ότι δεν πρέπει να κλαις μπροστά στους άλλους ποτέ), να μάθεις την ιεραρχία από πρώτο χέρι πάνω σου, να σταθείς δεκάδες φορές προσοχή μπροστά σε τύπους που θα 'θελες να τους σπάσεις στο ξύλο. Να είσαι ένας αριθμός με χακί ανάμεσα στους άπειρους ομοίους σου. Το παν είναι να μη δείχνεις αδυναμία. Δεν μπορείς να κάνεις αλλιώς. Αν δείχεις αδύναμος θα υποφέρεις. Γιατί αν είσαι αδύναμος είσαι «γυναικούλα».

Κι εκεί μπαίνει η ουσία του διαχωρισμού στο στρατό και ένα από τα μεγαλύτερα ψέματα. Ότι η γυναίκα είναι πολύ αδύναμη και ευαίσθητη για να υποστεί κάτι τέτοιο. Ο άντρας όμως μπορεί.

ΓΥΝΑΙΚΑ ΜΗ ΒΙΑΙΗ;

Το δίπολο: γυναίκα μη βίαη, αδύναμη- άντρας επιθετικός, δυνατός φαίνεται ότι έχει εμπεδωθεί βαθιά στις συνειδήσεις πολλών μέσα από τις διαδικασίες κοινωνικοποίησης που αναφέρθηκαν. Από μικρή, αποκομμένη από τα μαθήματα βίας, προορισμένη να κατακτήσει τη θέση που της αρμόζει (στο σπίτι, καμιά δουλειά για συμπλήρωμα του εισοδήματος της οικογένειας, ή χειρότερα της επιτυχημένης) ρόλοι προκαθορισμένοι και άχαροι, που πλάθουν την εικόνα του θηλυκού περιορισμένης νοημοσύνης, την εικόνα της υποταγμένης συζύγου, της άξιας μάνας ή αλλιώς του αγχωμένου θηλυκού να αποδείξει πως είναι ικανό να ανταπεξέλθει στις απαιτήσεις μιας καριέρας με όποιο τίμημα, αλλά κάνει πίσω συνήθως όταν μπαίνει στα «αντρικά χωράφια». Μιλάμε για το αδύναμο γενικά φύλο που δεν έχει τις δυνάμεις να αντιδρά βίαια στις κατά μέτωπο επιθέσεις που δέχεται. Μην ξεχνάμε όμως ότι για πολλούς η γυναίκα διαθέτει άλλα ισχυρά «αμυντικά όπλα»: την πονηριά, τη θηλυκότητα και άλλα πλάγια μέσα.

Από τη μεριά μας, ένα πάντως είναι το σίγουρο: ότι η οποιαδήποτε αδυναμία, ευαισθησία και φιλειρηνικότητα που αποδίδονται στη γυναικεία συμπεριφορά δεν υπαγορεύτηκαν στη γυναίκα από τις ορμόνες, ούτε προκαθορίστηκαν από τη δομή του DNA της, οι κυρίαρχοι ρόλοι και τα στερεότυπα τα επέβαλλαν. Σε πολλούς όμως, αυτό θα φανεί ως μια κοινότοπη διαπίστωση. Είναι όμως έτσι; Κι αν είναι όντως μια κοινότοπη διαπίστωση τότε γιατί πολλές γυναίκες καταλήγουν στο σημείο να τροποποιούν την εμφάνισή τους, το λεξιλόγιό τους και τις αντιδράσεις τους για να προσομοιάζουν στις «αντρικές»; Μήπως επειδή έχει γίνει συνείδηση του καθενός και της καθεμιάς ότι έτσι κερδίζεται η εμπιστοσύνη και αποκτιέται το κύρος σε δραστηριότητες που θεωρούνται αντρικές; Γιατί αντί να απομονώνεται και να ξεπερνιέται αυτό που λέμε αντρική συμπεριφορά και νταηλική, αντιθέτως αναπαράγεται κατ' αυτόν τον τρόπο ακόμη και από εκείνους που εκείνες που είναι υποτίθεται ανοιχτοί σε τέτοια θέματα και κινούνται σε «χώρους» που διατείνονται ότι είναι ελευθεριακοί;

Η απάντηση σ' αυτά τα γιατί φαίνεται ότι βρίσκεται στο γεγονός ότι η άρνηση και η απόρριψη των κυρίαρχων συμπεριφορών που αποδίδονται σε άντρες και γυναίκες δεν είναι και πολύ εύκολη. Και ότι δεν είναι εύκολη γιατί θα πρέπει πρώτα να συνειδητοποιήσουμε βαθιά

ότι:

-τα επιβαλλόμενα στερεότυπα για γυναίκες και άντρες είναι συμπληρωματικά, δεν νοείται δηλαδή η ύπαρξη του ενός χωρίς την ύπαρξη και την αποδοχή εκ μέρους του άλλου.

-ότι η βία, ως ένα από τα στοιχεία που γενικά «δεν προσιδιάζει» στο γυναικείο φύλο και ασκείται πάνω του πολύπλευρα καθημερινά μπορεί να χρειαστεί την ανάλογη απάντηση. Και ότι καμιά γυναίκα μειλιοχίττητα ή φιλειρηνικότητα δεν υπερσχύνουν τότε και δεν αποτελούν τροχοπέδη μπροστά σε κάθε βίαιο λόγο ή πράξη που πολλές φορές είναι μονόδρομος.

- ότι η ευαισθησία, το κλάμα και η ανάγκη για συντροφικότητα που σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό είναι ανάγκες του καθενός, ενώ είναι επιβεβλημένα και «φυσιολογικά» για τις γυναίκες καταστέλλονται από πολύ νωρίς στους άντρες. Γι' αυτό και θα' πρεπε να τα υπερασπιζόμαστε παρά να τα καταπνίγουμε ως μια γυναικεία αδυναμία που αποτελεί συνάμα και «ντροπή».

-ότι η άρνηση των ρόλων πραγματοποιείται παντού και καθημερινά. Στην οικογένεια, στη δουλειά, στο δρόμο, στις ίδιες τις σχέσεις με τους συντρόφους μας. Και πολλές φορές η σύγκρουση ίσως η σύγκρουση να είναι αναπόφευκτη. Και στρέφεται ενάντια σε κάθε αυταρχικό πατέρα και σε κάθε καταπιεστική μάνα, για τους οποίους τα άρρενα βλαστήρια τους μπορούν να χαίρουν κάθε ελευθερίας, ενώ οι κόρες τους θα πρέπει να βρισκονται σε συνεχή «προστατευτικό» περιορισμό και παρακολούθηση. Στρέφεται ενάντια σ' οποιοδήποτε στο δρόμο που αδίστακτα, προκλητικά και χυδαία (με παντελή απουσία αντίδρασης από άλλους) εξευτελίζει στην κυριολεξία οποιαδήποτε γυναίκα με κίνητρα που ποικίλουν από το καμάκι μέχρι το χαβαλέ με την παρέα. Στρέφεται ενάντια σ' εκείνους/ες που πιστεύουν ότι στη βία και στις συγκρούσεις του δρόμου «προτεραιότητα» έχουν οι άντρες, ενώ οι γυναίκες μέγουν στο μετόπισθεν.

Και ένας ολόκληρος μηχανισμός το ενισχύει αυτό, ότι δηλαδή δεν είναι και τόσο χάλια τα πράγματα, αφού ακόμη και απ' τον φαντάρο, που όταν βρίσκεται στη μονάδα νιώθει ο πιο μάλακας, μόνος, υποτακτικός, υπάρχει πάντα κάτι

χειρότερο: η γυναίκα. Που (τι κρίμα!) δεν έχει τα κότσια να αντιμετωπίσει το στρατό. Και ίσως να βγαίνει μια μνησικακία, συνειδητή ή ασυνείδητη, σ' αυτές, τις γυναίκες, που δεν πέρασαν και δεν θα περάσουν ποτέ απ' αυτό το λούκι.

Δεν μένουν όμως μόνον αυτά τα απωθημένα που είναι από μόνα τους υπερ-αρκετά. Μπαίνει και το ζήτημα της χειραγώγησης του σώματος με τις ασκήσεις και κυρίως η αποχή από τον έρωτα, που στοιχίζει πολύ, πάρα πολύ. Και πρώτα απ' όλα στοιχίζει τις άπειρες μαλακίες που θα τραβήξει ο κάθε φαντάρος κατά τη διάρκεια της θητείας του. Σα φυσική ανάγκη αυτοερωτισμού και σαν μια φανταστική προσπάθεια να ελαττώσει ο φαντάρος τη μοναξιά του.

Στοιχίζει και τις πρόσκαιρες επαφές για πολ- λούς- «ένα στα γρήγορα» με πουτάνες. Και επί- σης τις ατελείωτες συζητήσεις ανάμεσα σε φαντάρους για γαμήσια που δεν γίναν ποτέ, κολάζ από hard core τσόντες, που ενώ όλοι ξέ- ρουν πως είναι ψέματα κανείς δεν κόβει τον άλλον, ίσως γιατί όλο αυτό βγαίνει σαν μια μορφή εκτόνωσης της έντασης, του χειρίστου εί- δους όμως. Και τι χειρότερο για κάποιον που δεν γουστάρει την όλη φάση, αρρωσταίνει που τους ακούει και δεν μπορεί να τους κάνει να πά- ψουν γιατί είναι μόνος του.

ΑΥΤΗ Η ΕΡΗΜΗ ΘΗΤΕΙΑ
ΔΕ ΣΤΑΜΑΤΑΕΙ ΠΟΥΘΕΝΑ...

Όλα αυτά είναι καταστάσεις που οι περισ- σότεροι φαντάροι δεν θα μιλήσουν σε κανέναν γι' αυτές. Θα τις πνίξουν μέσα τους, προσπαθώντας να τις διαγράψουν απ' τη μνήμη τους σαν κακό εφιάλτη, κρατώντας τις όποιες καλές στιγμές, μεγαλοποιώντας τις, και έχοντας πια γίνει ΑΝΤΡΕΣ. Αφού κατάφεραν να

τ' αντέξουν όλα χωρίς ν' αυτοκτονήσουν, μπο- ρούν ν' αντέξουν κάτω απ' οποιοσδήποτε συν- θήκες, ίσως και σ' ένα πόλεμο. Και γι' αυτούς που δεν θέλουν ν' ανήκουν σ' αυτήν την κατηγο- ρία χρειάζεται τρομερή προσπάθεια για να ανα- κτήσουν τις δυνάμεις τους και τον προσωπικό τους τσαμπούκα για ν' αντισταθούν και να πα- ραμείνουν αυθεντικοί.

Ο στρατός δεν είναι ένα κεφάλαιο που κλείνει με το τέλος της θητείας, δεν τον περνάει κανείς σαν παιδική αρρώστια και μετά «τελείωσε». Όταν ολοκληρωθεί, οι άνδρες πρέπει να είναι έτοιμοι να παραδοθούν στην κοινωνία: επιθετι- κοί, ικανοί να ανταπεξέλθουν σε όλα, σεξουα- λικά αχόρταγοι, γεμάτοι «καλές» εμπειρίες από τη θητεία -μόνιμο θέμα συζητήσεων για την υπόλοιπη ζωή τους-, χωρίς ίχνος υπαινιγμού για τσακίσματα, παραλογισμό, στέρησης, χωρίς αδυναμίες, προορισμένοι να καταπνίγουν τα συναισθή- ματα τους, τις επιθυμίες τους, τη διάθεση για συν- τροφικότητα. Οριζόμε- νοι πάντα σε αντιπαράθεση με τις υποταγμένες, αδύνα- μες, περιορισμένης ευφυΐας και εμπει- ριών, ύπουλες, εξαρ- τημένες γυναίκες. Τις οποίες δεν τις βλέ- πουν σαν κάτι καλύ- τερο από ένα καινούριο καταλυτικό: πρώτα σαν μέσο κοινωνικής προβολής κι έπειτα σαν χρήσιμο εργα- λείο (που αποδέχεται πολύ συχνά το ρόλο του αστραφτερού αντικειμέ- νου και τη ζωή υπό τη σκιά του δυνατού αρσενι- κού).

ΕΛΑ ΑΓΑΠΗ ΜΟΥ ΕΛΑ... ΝΑ ΚΑΝΟΥΜΕ ΕΝΑΝ ΕΛΛΗΝΑ ΑΚΟΜΑ

Η εμπλοκή της γυναίκας στην ιστορία του στρατού, της θητείας ή της συμμετοχής στον πόλεμο, δηλαδή στην ιστορία της «προσφοράς» στην πατρίδα, έχει μια ακόμα εκδοχή. Είναι η εκδοχή που λέει ότι ενώ οι άν- τρες υπηρετούν το έθνος με τη στρά- τευση, οι γυναίκες υπηρετούν το έθνος γεννώντας έλληνες και ελληνίδες που θα το διατη- ρήσουν ζωντανό και πλούσιο σε έμφυχα απο- θέματα.

Ο παραλληλισμός θη- τείας και μητρότητας δεν είναι πρωτόκου- στος, και ίσως τελικά να μην είναι τόσο άστοχος. Πολλές φεμι- νίστριες, υποστηρίζον- τας τη μη στράτευση των γυναικών και προσπαθών- τας ταυτόχρονα να μην προ- δώσουν την ισότητα, έχουν θριαμβευτικά ανακαλύψει ότι γεν- νώντας ξεπληρώνουν με το παραπάνω την υποχρέωση τους στην πατρίδα (άλλωστε η ίδια η πατρίδα είναι η μεγάλη μαμά όλων και μάλλον χρειάζεται για βοήθεια κι άλλες μαμά- δες). Αυτό σημαίνει ότι η μητρότητα είναι προ- σφορά και ταυτόχρονα είναι προνόμιο των γυναικών, ενώ η μειονεκτική θέση που δίνει στις γυναίκες η φυσική τους αδυναμία- είναι μάλλον δύσκολο γι' αυτές να στηρίξουν το έθνος στα μπράτσα τους- εξισορροπείται και με το παραπάνω από τη μαγική ιδιότητα του «τροφοδότη» ανθρώπων.

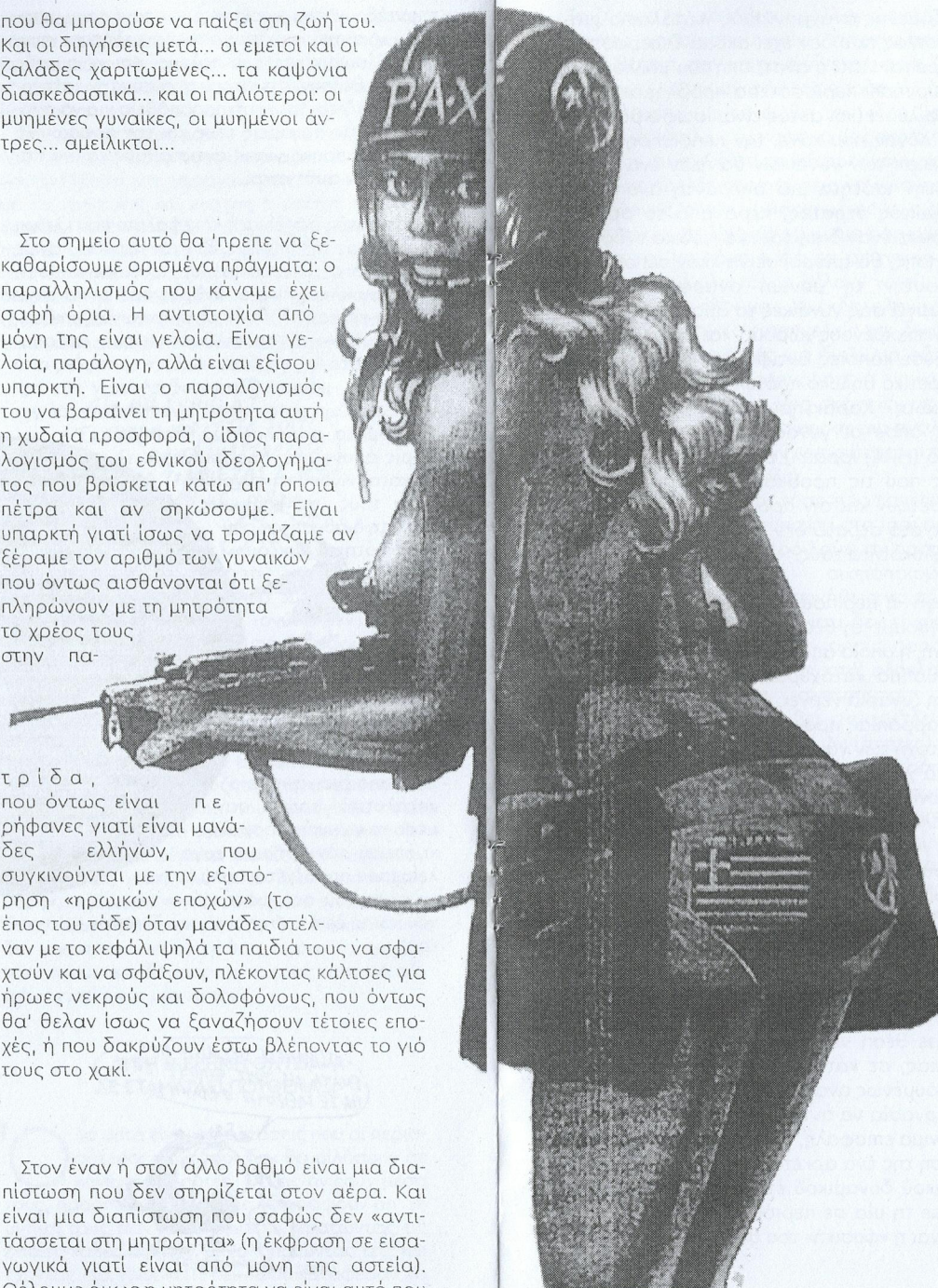
Αν παραδεχτούμε λοιπόν ότι στην κουλτούρα της εθνικής άποψης για τα πράγματα, μητρότητα και θητεία (ή συμμετοχή στον πόλεμο) έχουν όντως το κοινό στοιχείο της προσφοράς, τότε οι ομοιότητες ανάμεσα στα δύο δεν είναι και τόσο τραβηγμένες, είναι μάλλον ορατές. Πρόκειται και στις δύο περιπτώσεις για μια σκληρή (ψυχικά και σωματικά) δοκιμασία, η οποία όμως μετά τη λήξη της παίρνει μία δόση ιεροτελεστίας, που με κάποιον τρόπο εξαγνίζει όσους ή όσες συμμετέχουν σ' αυτήν. Και αυτός ο εξαγνισμός (με ή χωρίς εισαγωγικά) απορρέει ακριβώς από το στοιχείο της προσφοράς, που μεταφέρει εκείνους ή εκείνες που είχαν την εμπειρία της σε ένα άλλο επίπεδο από εκείνους ή εκείνες που δεν... Έτσι όλες οι επώδυνες στιγμές γίνονται χαριτωμένες αναμνήσεις... Τα προσωπικά αδιέξοδα, το βάρος, η απελπισία, απλώς αποσιωπώνται, φαίνονται μάλλον μηδαμινά μπροστά στο μεγαλειώδες του πράγματος. Μια γυναίκα πρέπει να θεωρεί προνόμιό της και ανεπανάληπτη εμπειρία την «τελετή» της γέννας: την πολύωρη ταλαιπωρία, τις οδύνες του τοκετού. Πρέπει να χαίρεται βλέποντας το σώμα της να παραμορφώνεται, πρέπει να απολαμβάνει τις καθημερινές αδιαθεσίες. Μια γυναίκα πρέπει να είναι περήφανη που είναι μητέρα. Μόνο έτσι θα είναι πραγματική γυναίκα, δηλαδή θα μπορεί να λέει ότι έχει παίξει και τον τελευταίο ρόλο που θα μπορούσε να παίξει στη ζωή της. Ένας φαντάρος δεν πρέπει να δυσανασχετεί όταν το σώμα του ταλαιπωρείται... Είναι μέσα στο παιχνίδι. Ένας άντρας πρέπει να είναι περήφανος που είναι στο στρατό. Μόνο έτσι θα γίνει πραγματικός άντρας. Δηλαδή, θα μπορεί να λέει ότι έχει παίξει και τον τελευταίο ρόλο

που θα μπορούσε να παίξει στη ζωή του. Και οι διηγήσεις μετά... οι εμετοί και οι ζαλάδες χαριτωμένες... τα καφόνια διασκεδαστικά... και οι παλιότεροι: οι μνημένες γυναίκες, οι μνημένοι άντρες... αμείλκτοι...

Στο σημείο αυτό θα 'πρεπε να ξεκαθαρίσουμε ορισμένα πράγματα: ο παραλληλισμός που κάναμε έχει σαφή όρια. Η αντιστοιχία από μόνη της είναι γελοία. Είναι γελοία, παράλογη, αλλά είναι εξίσου υπαρκτή. Είναι ο παραλογισμός του να βαρύνει τη μητρότητα αυτή η χυδαία προσφορά, ο ίδιος παραλογισμός του εθνικού ιδεολογήματος που βρίσκεται κάτω απ' όποια πέτρα και αν σηκώσουμε. Είναι υπαρκτή γιατί ίσως να τρομάζαμε αν ξέραμε τον αριθμό των γυναικών που όντως αισθάνονται ότι ξεπληρώνουν με τη μητρότητα το χρέος τους στην πα-

τρίδα, που όντως είναι περήφανες γιατί είναι μανάδες ελλήνων, που συγκινούνται με την εξιστόρηση «ηρωικών εποχών» (το έπος του τάδε) όταν μανάδες στέλναν με το κεφάλι ψηλά τα παιδιά τους να σφαχτούν και να σφάξουν, πλέκοντας κάλτσες για ήρωες νεκρούς και δολοφόνους, που όντως θα' θελαν ίσως να ξαναζήσουν τέτοιες εποχές, ή που δακρύζουν έστω βλέποντας το γιό τους στο χακί.

Στον έναν ή στον άλλο βαθμό είναι μια διαπίστωση που δεν στηρίζεται στον αέρα. Και είναι μια διαπίστωση που σαφώς δεν «αντιτάσσεται στη μητρότητα» (η έκφραση σε εισαγωγικά γιατί είναι από μόνη της αστεία). Θέλουμε όμως η μητρότητα να είναι αυτό που

ΜΠΟΡΟΥΜΕ ΑΛΛΑ ΔΕΝ ΘΕΛΟΥΜΕ Η ΔΕΝ ΘΕΛΟΥΜΕ ΝΑ ΜΠΟΡΟΥΜΕ ΚΑΙ ΔΕΝ ΜΠΟΡΟΥΜΕ ΝΑ ΘΕΛΟΥΜΕ;

Ένα μικρό σχόλιο πάνω σε συζητήσεις που έχουν γίνει αρκετές φορές μεταξύ μας και σίγουρα έχουν γίνει πολλές φορές μεταξύ άλλων. Οι γυναίκες πρέπει, λέει, να προτάξουν ότι μπορούν να πάνε στρατό, όπως μπορούν και οι άντρες, και στη συνέχεια από τη θέση «αυτού που μπορεί» θα νομιμοποιούνται άνετα να πουν κι αυτές: δεν θέλω. Λίγος και μικρός ο συλλογισμός, κατά την γνώμη μας. Η σχέση μας με το στρατό δεν γίνεται να περιγράφεται με λέξεις που να μην έχουν αρνητική ή επιθετική έννοια. Το «μπορούμε να πάμε στρατό» ίσως να μην απέχει πολύ από το «θέλουμε» ή από το «θα έπρεπε» ή από το «δεν θα μας πείραζε» να πάμε. Αντί να δείξουμε ότι «μπορούμε» καλύτερα θα ήταν να δείξουμε ότι και οι άντρες «δεν μπορούν». Θέλουμε να μην μπορεί κανείς να πάει στο στρατό και να μην θέλει κανείς να μπορεί να πάει. Όσο πιο μακριά τόσο καλύτερα. Δεν θέλουμε, δεν γουστάρουμε, τόσο καλύτερα. Δεν χαλάει, δεν μπορούμε και δεν μας αρέσει, μας χαλάει, δεν μπορούμε και ό,τι άλλο δεν... δεν μας κάνει... ούτε χρειάζεται να περάσουμε ξωφάλτσα μέσα από την αποδοχή του με ένα «μπω» για να νιώθουμε κάπως όταν θα λέμε «δεν θέλω».

είναι και μόνο. Ενα φυσικό γεγονός, επιλογή της κάθε γυναίκας το αν θα το ζήσει ή όχι, απαλλαγμένο από κάθε είδους «προσφορά», απαλλαγμένο από κάθε έννοια αναγκαιότητας. Και σίγουρα απαλλαγμένο από κάθε σχέση με το κακό συναπάντημα έθνους, στρατού, θητείας, δημογραφικού προβλήματος και λοιπών. Αρνούμαστε το στρατό και τη θητεία, πολεμάμε την εθνική κουλτούρα και με τον ίδιο τρόπο πολεμάμε όσες γυναίκες την έχουν δει μανάδες του έθνους, όσους και όσες βλέπουν μέσα από τη γυναικεία μητρότητα τη λύση στα εθνικά, δημογραφικά, αμυντικά και ότι άλλα άσχετα με εμάς προβλήματα του

ΠΟΣΟ ΜΑΚΡΙΑ ΕΙΝΑΙ Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΑΠΟ ΤΗ ΣΤΡΑΤΕΥΣΗ;

Ο τρόπος με τον οποίο προσεγγίσαμε το ζήτημα γυναίκας και στρατού μέχρι εδώ ενέχει τον κίνδυνο ενός συμπεράσματος που μάλλον συσκοτίζει κάποιες πτυχές του. Για να εξηγηθούμε: πρόκειται για το συμπέρασμα ότι ο στρατός είναι ένας μηχανισμός που -εκτός των άλλων- σχετίζεται άμεσα με τη διάκριση και την ανισότητα των δύο φύλων, και μάλιστα εκτοξεύει τη διάκριση αυτή στο απόγειό της, στηρίζεται από την μία τα στερεότυπα της αντρικής και της γυναικείας θέσης και συμπεριφοράς, του αντρικού και του γυναικείου ρόλου, στηρίζεται, από την άλλη, σε μεγάλο βαθμό στα στερεότυπα αυτά. Με άλλα λόγια ο παραδοσιακός ρόλος της γυναίκας είναι απαγορευτικός για την είσοδό της στο στρατό.

Το συμπέρασμα αυτό είναι σωστό και λάθος. Είναι σωστό γιατί ο στρατός προφανώς χρησιμοποιεί όσο μπορεί τα στερεότυπα των ρόλων των δύο φύλων: τον εξυπηρετούν. Είναι λάθος γιατί όσο κι αν η οργάνωση του στρατού να είναι αυστηρά «αντρική», ο βασικός λόγος για τον οποίο δεν πηγαίνουν οι γυναίκες στο στρατό είναι γιατί δεν τις χρειάζεται, αν χρειαστεί θα τις απαιτήσει. Ο συγκεκριμένος καταμερισμός των ρόλων σε σχέση με το στρατό δεν συντηρείται επειδή είναι ένας δι-

αιωνιζόμενος αναχρονισμός -κατάλοιπο μια νοοτροπίας που δεν έχει ακόμα ξεπεραστεί- συντηρείται γιατί η ανατροφή του μάλλον θα δημιουργήσει περισσότερα προβλήματα απ' όσα θα λύσει (και αυτός είναι ίσως ο βασικότερος λόγος που κάνει την πεποίθηση ότι η στράτευση των γυναικών θα ήταν ένα βήμα προς την ισότητα μια απέραντη ανοησία). Ένας μικτός στρατός, πέρα από το ότι θα απαιτούσε έναν διαφορετικό κώδικα ενδοσυνεννόησης, θα μπορούσε να κλονίσει σημαντικά αυτήν τη μόνιμη ανασφάλεια που δημιουργεί στις γυναίκες το άβατο που έχουν σε συγκεκριμένους χώρους, και ίσως θα δημιουργούσε κάποιες αντιφάσεις ανάμεσα στο εξυπηρετικό θηλυκό πρότυπο και στη γυναίκα στρατιώτη. Χαρακτηριστικό είναι ότι στις χώρες όπου οι γυναίκες συμμετέχουν στο στρατό (ΗΠΑ, Ισραήλ) οι διαφημιστικές καμπάνιες που τις προσκαλούν υπόσχονται (ή ίσως θέτουν και την προϋπόθεση) ότι πηγαίνοντας στο στρατό δεν πρόκειται να χάσουν την θηλυκότητά τους.

Ανάλογη -ή περίπου ανάλογη- μπορούμε να θεωρήσουμε τη θέση της γυναίκας στην παραγωγή, η οποία από τη μία είναι εδώ και χρόνια επίσημα κατοχυρωμένη, από την άλλη όμως η ζυγαριά γέρνει, και η ανατροφή αυτής της ισορροπίας προς μια ουσιαστικά ισότιμη συμμετοχή των γυναικών θα έδινε μάλλον σημαντικά χτυπήματα σ' αυτό που λέμε «κοινωνική συνοχή». Τι σημαίνει αυτό: ότι οι γυναίκες ίσως πλέον να μην είχαν ως άμεση προτεραιότητα να γεννάνε παιδιά (με ό,τι συνέπειες θα μπορούσε αυτό να έχει στην αναπαραγωγή εθνικού δυναμικού, εργατικού δυναμικού και ό,τι άλλου δυναμικού), ότι οι γυναίκες θα έπαυαν να θεωρούν τους εαυτούς τους ως αποκλειστικούς υπεύθυνους για το μέγεθος των παιδιών (με ό,τι συνέπειες θα μπορούσε αυτό να έχει σήμερα που κανένα κράτος δεν είναι σε θέση να συνεισφέρει, από άποψη πρόνοιας, σε κάτι τέτοιο). Τέλος, όπως και προηγουμένως αναφέρθηκε, η γυναίκα πρέπει στην εργασία να αντιλαμβάνεται τη θέση της ως μόνιμα επισφαλή, ενώ η «μηχανή» έχει στη διάθεση της ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό του εργατικού δυναμικού έτοιμο να γυρίσει στο σπίτι με τη μία σε περιόδους ύφεσης, αφού εκεί είναι η «φυσική» του θέση.

Το ζήτημα τελικά τίθεται μάλλον ως εξής: οι γυναίκες, χρησιμοποιούμενες έντεχνα σε διάφορες θέσεις, σαν να τους γίνεται χάρη, ζώντας μόνιμα με την αγωνία της αποδοχής ή της επιβράβευσης, με το φόβο του «δεν θα το κάνω το ίδιο καλά», έχοντας το βάρος να αποδεικνύουν συνεχώς ότι τα καταφέρνουν, καταλήγουν σε πολλές περιπτώσεις να γίνονται οι πιο υπάκουες, οι πιο πειθαρχημένες, οι πιο ανταγωνιστικές, με λίγα λόγια οι πιο πορωμένες να είναι και να κάνουν ότι τα αφεντικά ή ο στρατός και το όλο κόλπο θέλουν να είμαστε και να κάνουμε όλοι μας (ανεκδοτολογικά ως θυμηθούμε γυναίκες εισαγγελέες και δικαστίνες, γυναίκες εξεταστές για δίπλωμα οδήγησης, γυναίκες τροχονόμους, γυναίκες γυμνασιάρχες...). Με το ίδιο σκεπτικό, ας μην εκπλαγεί κανείς αν οι γυναίκες σε μια ανάλογη προσπάθειά τους γίνουν γνησιότατοι στρατιώτες - πραγματικά σκυλιά.

Το συμπέρασμα είναι τόσο προφανές όσο και απαραίτητο να διατυπωθεί στα ίσα: οι γυναίκες μπαίνουν σε χοντρό λούκι αν προσπαθούν μόνιμα να οικειοποιούνται χαρακτηριστικά που είναι συνήθεια να αποδίδονται στους άντρες. Όχι γιατί δεν είναι στη φύση τους, αλλά γιατί στην ουσία προσπαθούν απλώς να γίνουν πιο σωστά, ολοκληρωμένα θύματα ενός συστήματος που αναγνωρίζει και ανταμοίβει τις αρετές που προωθούν τη διαιώνισή του. Αν (άντρες) έφυγνοι είναι οι υπάλληλοι που βρίσκουν τρόπους για να κερδίσουν χρήμα οι εργοδότες τους, ας είμαστε ηλίθιοι/ες. Αν (άντρες) γενναίοι είναι οι ανεγκέφαλοι εθνολάγνοι που δεν κολώνουν μπροστά σε τίποτα για τη σημαία τους, ας είμαστε δειλοί/ές. Αν (άντρες) σκληροί είναι οι φαντάροι που βιώνουν χωρίς ένας μορφασμό τη θητεία, ας είμαστε αδύναμοι/ες.

Κάπου εδώ βρίσκεται και ένα αρχικό συμπέρασμα για τη γυναικεία θέση στο ζήτημα της άρνησης του στρατού (αρχικό γιατί υπάρχουν πολλά ακόμα που μπορεί να πει κανείς, πολλά που μπορεί να γράψει ή να κάνει). Και ενώ η αρχική μας στάση απέναντι σε μια τέτοια προσπάθεια ήταν αμήχανη, καθώς και μείς οι ίδιοι δεν ξέραμε πώς να ξεπεράσουμε καταστάσεις «περιφερειακές» και να μπορούμε στην ουσία της γυναικείας άρνησης, τελικά τα πράγματα δεν είναι έτσι. Ο στρατός είναι μια σειρά τέτοιων «περιφερειακών» καταστάσεων που αγγίζουν τις περισσότερες πτυχές της ζωής μας. Και είναι ίσως οι αντιστάσεις μας, αντρών και γυναικών, σ' όλα αυτά τα «περιφερειακά» που στοιχειοθετούν ουσιαστικές πολιτικές αρνήσεις, είτε αυτές δίδονται μετά (ποινικά) είτε όχι.

Έτσι οι γυναίκες αρνούνται το στρατό αρνούμενες τη «θέση» που έχουν μέσα στα στρατόπεδα, αρνούμενες το ρόλο που τους παραχωρεί ως «η αντίπερα όχθη» ενός στρατιώτη-άντρα, αρνούμενες να υποστούν τις οποιεσδήποτε συνέπειες έχει για τη ζωή τους η συμμετοχή των αντρών στο στρατό, αρνούμενες, τέλος, κατηγορηματικά την προοπτική της δικής τους συμμετοχής. Και αν η γυναικεία αυτή άρνηση δεν έχει υπογραφή της σε μια δήλωση ή την πιστοποίηση ενός ψυχιάτρου, μικρό το κακό (ή μεγάλο το καλό). Εξακολουθεί να είναι μια στάση που αξιώνει την παρουσία της, αξιώνει και χλευάζει όσους και όσες πιστεύουν ότι η άρνηση στο στρατό είναι «προσωπική υπόθεση».

Ένα πολύ σοβαρό ζήτημα που νιώθουμε ότι πρέπει να θίξουμε αλλά δεν θα το αναλύσουμε σ' αυτήν την έκδοση είναι το ζήτημα της σεξουαλικής βίας (οργανωμένης και μη) που υφίσταται το γυναικείο φύλο σε περίοδο πολέμου. Η πολεμική (οργανωμένη ή μη) σεξουαλική βία κατά των γυναικών, που έχει έρθει στην επιφάνεια με τη μορφή στοιχείων και αριθμών για να «σοκάρει»- αυτούς υποτίθεται- που με τη σιωπή τους και την αδιαφορία τους είναι συνένοχοι των πολέμων, για μας δεν απο-

τελεί ένα ακόμη επιχείρημα για να αρνηθούμε το στρατό. Αποτελεί κάτι πολύ παραπάνω, δύσκολο να το περιγράψουμε, δύσκολο να νιώσουμε την ωμότητα και την αγριότητά του, γι' αυτό και εδώ το αγγίζουμε διακριτικά (χωρίς αυτό να σημαίνει ότι το παρακάμπτουμε). Και επιφυλασσόμαστε στο μέλλον να ασχοληθούμε μ' αυτό σοβαρά και σε όλο του το βάθος, παρόλη την αμηχανία που μας γεννάει το θέμα – και χωρίς στοιχεία, αριθμούς και πηγές αυτή τη φορά.